

Сербов М. Г., д. екон. н., професор

Данілова Н. В., к. геогр. н.

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова (м. Одеса, Україна)

serbovn@gmail.com;

nataliadanilova0212@gmail.com

ВИЩА ОСВІТА З ГЕОДЕЗІЇ ТА ЗЕМЛЕУСТРІЮ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ В УМОВАХ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ КРАЇНИ

Анотація: Розглянуті питання сучасного стану підготовки в Україні фахівців вищої освіти зі спеціальності «Геодезія та землеустрій», а також перспективи й особливості її розвитку в умовах повоєнного відновлення України. Сформульовано завдання підготовки майбутніх землепорядників для потреб країни, які передбачають виховання мотиваційно-ціннісного ставлення до професійної діяльності, формування професійно важливих особистісних якостей, дбайливого ставлення до раціонального використання природних ресурсів країни.

Ключові слова: геодезія та землеустрій, повоєнне відновлення, вища освіта.

Abstract: *The article examines the current state of higher education training in Ukraine in the field of "Geodesy and Land Management," as well as the prospects and specific features of its development in the context of Ukraine's post-war reconstruction. The objectives of training future land management specialists to meet the needs of the country are outlined. These include fostering a motivational and value-based attitude toward professional activity, developing essential professional and personal qualities, and cultivating a responsible attitude toward the rational use of the country's natural resources.*

Key words: *Geodesy and land management, post-war reconstruction, higher education.*

Інтеграція системи освіти України до загальноєвропейського освітнього простору відкриває не лише перспективи міжнародного співробітництва, а й висуває нові завдання щодо вдосконалення всіх складових освітньо-виховного процесу, особливо в системі вищої школи. Україна є активним учасником інтеграційних процесів у сфері вищої освіти європейських країн. Підтвердженням цього є те, що закон України «Про вищу освіту», «Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті» пройшли успішну експертизу Ради Європи.

Одним із найважливіших напрямів державної політики в сфері вищої освіти в сучасних умовах є забезпечення високої якості професійної підготовки здобувачів вищої освіти на основі збереження її фундаментальності, відповідності актуальним і перспективним потребам особи, суспільства і держави, збереження конкурентоспроможного людського капіталу та міжнародна інтеграція [4].

Водночас сучасні зміни в економічному розвитку країни вимагають принципово нових підходів до формування кадрового потенціалу в системі управління природними ресурсами країни, серед яких особливе місце займають земельні та водні ресурси України.

Система підготовки інженерних кадрів геодезії, землеустрою та земельного кадастру зазнала істотних змін, починаючи з 2015 року, коли була запроваджена єдина спеціальність 193 «Геодезія та землеустрій» у межах галузі знань 19 «Архітектура та будівництво». На сьогодні в Україні підготовку здобувачів першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів вищої освіти зі спеціальності 193 «Геодезія та землеустрій» проводять майже 40 закладів вищої освіти: з них чотири університети будівництва та архітектури; 13 університетів аграрного напрямку; 7 закладів вищої освіти політехнічного і технічного спрямування; два авіаційних університети, два університети

транспорту, два університети природничого спрямування та один економічний університет.

Післядипломна освіта фахівців спрямована на безперервність та наступність у системі вищої освіти і включає в себе: отримання іншої («другої») освіти; стажування (набуття додаткового професійного досвіду, в першу чергу, практичного спрямування); підвищення кваліфікації (набуття навичок виконувати додаткові завдання в межах спеціальності) [2; 4].

Необхідно зазначити, що упродовж останнього часу у світі відбувається інтенсивний розвиток сучасних інформаційних технологій одержання та інтерпретації інформації про просторові характеристики об'єктів на поверхні Землі, в тому числі засоби дистанційного спостереження, зондування, супутникової навігації, геоінформаційного моделювання, інформатизація кадастрової діяльності, землеустрою тощо [3]. Внаслідок цього набуті професійні знання, навички та вміння можуть швидко втрачати актуальність. З цієї точки зору, неперервна освіта фахівців із землепорядкування та землеустрою є обов'язковою вимогою і повинна реалізується на принципах неперервності та наступності.

Відповідно до мети основні завдання землепорядної освіти [3; 4] полягають у: задоволенні інтересів особистості в неперервному підвищенні професійного, загальноосвітнього й загальнокультурного рівнів, створенні умов для постійного оновлення та поглиблення необхідних професійних знань, вмінь і навичок; сприянні набуттю професійного досвіду та адаптації фахівців; психологічній перебудові стереотипів діяльності і мислення інженерів-землепорядників, заміні негативних установок позитивними, які дадуть їм змогу у подальшому зберігати конкурентоспроможність на вітчизняному та глобальному ринках праці.

Відповідно до [4], землеустрій – це сукупність соціально-економічних та екологічних заходів, спрямованих на регулювання земельних відносин та раціональну організацію території адміністративно-територіальних одиниць, суб'єктів господарювання, що здійснюються під впливом суспільно-виробничих відносин і розвитку продуктивних сил. Діяльність у сфері землеустрою – це науково-технічна, виробнича та адміністративно-управлінська діяльність органів державної виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, юридичних і фізичних осіб, що здійснюється при відповідних заходах землепорядкування та землеустрою. Землепорядна документація – це затверджені в установленому порядку нормативні текстові та графічні матеріали, якими регулюються використання та охорона земель державної, комунальної та приватної власності, а також матеріали обстеження і розвідування земель, авторського нагляду за виконанням проектів тощо [4]. Заходи із землеустрою –

це передбачені документацією із землеустрою роботи щодо раціонального використання та охорони земель, формування та організації території об'єкта землеустрою з урахуванням їх цільового призначення, обмежень у використанні та обмежень (обтяжень) правами інших осіб (земельних сервітутів), збереження і підвищення родючості ґрунтів [3].

Теоретична основа підготовки високопрофесійних фахівців з геодезії та землеустрою ґрунтується на вирішенні задач у їхній єдності: навчання, виховання, розвитку. Критерієм сформованості відповідального відношення до навколишнього середовища є моральна турбота про майбутні покоління.

Мета вищої освіти з геодезії і землеустрою – формування системи наукових знань, поглядів і переконань, які закладають основи відповідального та дієвого ставлення до навколишнього природного середовища.

Сучасна професійна освіта землевпорядників повинна вирішувати три основні функції [3]:

1. Формувати адекватні взаємозв'язки в ланцюгу «Людина – Природа – Суспільство» і в самій природі. Це дає змогу особистості знати, що і як між людиною і природою, між природою і суспільством і як варто діяти з погляду соціо-економіко-екологічної доцільності.

2. Формувати екологічно доцільну поведінку особистості, для цього необхідно ще й відповідне ставлення до природи.

3. Формувати систему умінь, навичок і стратегій взаємодій із довкіллям з метою раціонального використання природних ресурсів. Особлива увага повинна приділятися науковому прогнозуванню раціонального використання земельних ресурсів, а професійна наукова діяльність має бути присвячена проблемам землеустрою, оцінки земель та земельного кадастру і базуватись на сучасних технічних засобах, застосуванні сучасних інформаційних технологій і геоінформаційних систем [3].

Крім зазначених вище соціо-економіко-екологічних, підготовка землевпорядників повинна виконувати ще й такі функції:

1. Розвивати комунікативні можливості людини через з'ясування понять, які є необхідним компонентом сучасного комунікативного мінімуму кожної людини незалежно від її освітнього і соціального стану, що повинно забезпечити адекватне сприймання сучасної інформації, що поширюється в суспільстві і стосується природи, здоров'я, умов, які створюють небезпеку для життя окремої людини і суспільству в цілому.

2. Виконувати важливу інформативну функцію, оскільки професійна освіта з геодезії та землеустрою надає всебічну інформацію про природне середовище, природні ресурси, які становлять матеріальну основу існування людини, з'ясовує місце людини в природі. Усе це забезпечує набуття навичок

контакту, спілкування і взаємодію людини з природою, формування цілісного погляду на дійсність.

3. Крім того, освіта і виховання майбутніх землевпорядників повинні формувати особистість фахівця й громадянина, розвиваючи здебільшого психоемоційну та інтелектуальну сфери, здатність логічно мислити, уміння передбачати наслідки своєї поведінки в природі та суспільстві, формувати ставлення до природи як світу свого буття.

В умовах сучасної України підготовка кваліфікованих фахівців у галузі геодезії та землеустрою набуває критично важливого значення. Збройна російська агресія, яка триває вже четвертий рік наносить безпрецедентної шкоди довкіллю країни загалом та окремим його компонентам зокрема. Від бойових дій страждають не тільки населення, об'єкти господарського і аграрного комплексу, інфраструктури, а й всі складові навколишнього природного середовища України. Відбувається безпрецедентне забруднення атмосферного повітря, руйнування, забруднення та засмічення цілих водних екосистем, екосистем ґрунтів, земельних ресурсів, знищуються цілі ланки природного середовища існування тварин, зазнають непоправної шкоди об'єкти природно-заповідного фонду України. Фактично з 24 лютого 2022 року територія України перетворилась у жахливий військовий полігон для випробування багаточисленних видів озброєння та відпрацювання сучасних прийомів ведення війни.

Результати досліджень, наведені в [1; 5], показують, що шкода, заподіяна навколишньому природному середовищу нашої країни внаслідок військового вторгнення станом на початок 2024 року, складає близько 59,7 млрд. доларів ($\approx$ 2,5 трильйонів гривень), з яких 49,0% – шкода, заподіяна атмосферному повітрю, 50,2% – земельним і водним ресурсам та 0,8% – об'єктам ПЗФ. Фактично відбувається знищення основної природно-ресурсної бази нашої країни – земельних ресурсів і, в першу чергу, через знищення верхнього родючого шару ґрунту, який формувався упродовж тисячоліть. Активні бойові дії суттєво прискорюють процеси деградації земельних ресурсів, втрату родючості ґрунтів через зміну фізико-хімічних властивостей, це ще й при тому, що за останні 100 років українські землі втратили практично 30% гумусу.

За результатами сумісних досліджень, які проводилися Урядом України, Світовим банком, Європейською комісією та Міжурядовою спеціалізованою установою ООН «Продовольча та сільськогосподарська організація (ФАО)», внаслідок бойових дій з лютого 2022 року до найбільш постраждалих регіонів слід віднести території Луганської (100% від загальної площі), Херсонської (95%), Чернігівської (80%), Запорізької (74%), Сумської (70%) та Донецької (64%) областей [5]. В цілому, частка земельних ресурсів від загальної площі

України, що постраждали від всіх можливих впливів ведення бойових дій, у загальній площі України становить більше 31,7% [1].

Повоєнне відновлення цілих регіонів країни вимагатиме, насамперед, проведення масштабних картографічних та топографо-геодезичних робіт, які надалі мають лягти в основу оновлених схем землеустрою та землекористування територій, де разом із класичними інженерними топографо-геодезичними дослідженнями і розробками мають бути представлені сучасні оцінки соціо-екологічної спрямованості. З цього погляду професія землевпорядника найближчими роками на ринку праці України може стати однією з найбільш перспективних та затребуваних.

Але вузькоспеціалізованого професійного мислення, яке домінує сьогодні у вищій освіті, недостатньо для вирішення глобальних проблем які будуть вирішуватися у часи повоєнного відновлення України. Особливого значення набуває подальший розвиток моделі трансдисциплінарної вищої освіти, коли компетентний, фахово підготовлений спеціаліст з геодезії та землеустрою повинен не тільки вільно володіти професією, але й професійно орієнтуватися в суміжних галузях діяльності, бути готовим до постійного особистого зростання, соціальної та професійної мобільності. В умовах повоєнного відновлення України особливо гостро будуть стояти питання сталого розвитку українського суспільства, підготовки конкурентоспроможного людського капіталу, міжнародної інтеграції та інтеграції системи вищої освіти України в Європейський освітній простір.

Нова модель підготовки фахівців з геодезії та землеустрою повинна передбачати посилення плюродисциплінарності, тобто поєднання дисциплін, між якими передбачаються певні змістовні зв'язки, та міждисциплінарності – взаємодії декількох дисциплін з метою взаємної інтеграції. В якості прикладу плюродисциплінарності найбільш доцільно навести розширення фахової підготовки землевпорядників за рахунок освітньої складової таких спеціальностей природничої галузі як Екологія та Науки про Землю. Посилення міждисциплінарності в підготовці фахівців з геодезії та землеустрою повинна передбачати, в першу чергу, розширення компетентностей майбутніх фахівців-землевпорядників для застосування сучасних інформаційних і цифрових технологій, засобів обробки та аналізу просторової інформації. Характерними ознаками вищої освіти повинні стати відмова від шаблонного мислення, орієнтація на розвиток творчого потенціалу та індивідуальний підхід до кожного здобувача вищої освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Грабчук І., Бугайчук В., Ткачук В., Тимчак В. Стратегічне управління земельними ресурсами в умовах війни та повоєнного відновлення аграрного сектора України. *Актуальні питання економічних наук*. 2024. № 5.
2. Журавська Н.С. Теорія та методика навчання: навчально-методичний посібник. Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2017. 305 с.
3. Мартин А. Вища освіта з геодезії та землеустрою: час змінювати пріоритети навчання? *Землевпорядний вісник*. 2018. № 2. С. 30 – 36.
4. Русіна Н.Г. Особливості підготовки майбутніх фахівців геодезії та землеустрою в закладах вищої освіти України. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2019. Вип. 67. С. 242 – 246.
5. Сплодитель А., Голубцов О., Чумаченко С., Сорокіна Л. Забруднення земель внаслідок агресії РФ проти України. URL: <https://ecoaction.org.ua/wp-content/uploads/2023/03/zabrudnennia-zemel-vid-rosii-full3.pdf>.